

Communicatio in sacris

ZVONKO PAŽIN*

UDK: 265:262.5

264:28

Pregledni rad

Primljeno:

3. listopada 2013.

Prihvaćeno:

2. prosinca 2013.

* Izv. prof. dr. sc.
Zvonko Pažin, Katolički
bogoslavni fakultet u
Đakovu Sveučilišta J. J.
Strossmayera u Osijeku,
P. Preradovića 17, p.p. 54,
31400 Đakovo, Hrvatska,
zvonko.pazin@os.t-com.hr

Sažetak: U članku se govori o *communicatio in sacris*, to jest o zajedničkom slavljenju kršćanskih otajstava pripadnika nesjedinjenih Crkava. U prvom se dijelu daje kraći povijesni prikaz ovoga pitanja. Tijekom povijesti različite kršćanske zajednice međusobno su se optuživale za herezu i izdaju evanđelja. Međutim, s Drugim vatikanskim saborom Katolička crkva izričekom priznaje valjanost bogoslužja istočnih Crkava te izražava svoje poštovanje prema duhovnoj baštini istih Crkava. Na sličan se način priznaje valjanost krštenja u zajednicama proizišlim iz reformacije. Kada je u pitanju *communicatio in spiritualibus*, tj. nesakramentalno bogoslužje drugih kršćanskih zajednica, ostavlja se široka mogućnost sudjelovanja katoličkih vjernika i službenika. Međutim, *communicatio in sacris*, tj. zajedničko slavljenje kršćanskih otajstava, poglavito euharistije, ima posve jasna pravila. Intercelecijacija, tj. zajedničko slavljenje sakramenata (poglavito euharistije) katoličkog svećenika i drugog svećenika iz nesjedinjene Crkve, nije dopuštena. Međutim, u posebnim okolnostima katoličkom je vjerniku dopušteno primiti sakramente euharistije, pomirenja i bolesničkog pomazanja, kada nije moguće doći do vlastitog službenika. Osim toga, uz dopuštenje ordinarija, katolik može valjano sklopiti ženidbu u nesjedinjenoj Crkvi. U svim se tim slučajevima pretpostavlja uzajamnost, tj. da u istim okolnostima vjernik nesjedinjene Crkve sudjeluje u bogoslužju Katoličke crkve. U svakom slučaju, uz čuvanje istine i vlastitih propisa, zajedništvo u duhovnim stvarima i u svetim činima izraz je potrebe sadašnjega trenutka, ali i poštovanja i kršćanske ljubavi, što je preduvjet jedinstva prema kojemu težimo.

Ključne riječi: »*communicatio in spiritualibus*« (zajedničarenje u duhovnim stvarima), »*communicatio in sacris*« (zajedničarenje u svetinjama), intercelecijacija, ekumenizam, ekumensko bogoslužje, Dekret o ekumenizmu (UR), Dekret o istočnim Crkvama (OE).

Uvod

Pitanje nejedinstva Kristove Crkve svakako je najbolnije među kršćanima. U vrijeme razdora u povijesti su kršćanske zajednice redovito bile isključive i optuživale jedna drugu za herezu i izdaju evanđelja. Iako se danas različite kršćanske zajednice žele susretati u međusobnom povjerenju i poštovanju, ipak i danas ostaju otvorena dva pitanja.

Prvo je po sebi doktrinarno. Ako se u povijesti raspravljalo o tomu je li neka odijeljena Crkva uopće Crkva, danas se ipak pitamo u kojoj mjeri katolici mogu priznati valjanim bogoslužje neke odijeljene kršćanske Crkve (npr. Gospodnja večera u zajednicama proizišlim iz reformacije).

Drugo je pitanje, kada i u kojim okolnostima u bogoslužju drugih kršćanskih Crkava i zajednica mogu sudjelovati katolički vjernici i zaređeni službenici, odnosno, u kojem slučaju i na koji način u katoličkom bogoslužju mogu sudjelovati pripadnici drugih kršćanskih zajednica. Mi ćemo ovo prvo pitanje samo načelno prikazati, a odredbe o zajedničkom slavljenju s odijeljenim kršćanima nastojat ćemo podrobnije prikazati. Prvo ćemo dati kratak povijesni pregled spomenute problematike, zatim ćemo prikazati što o ovom pitanju govori Drugi vatikanski sabor, da bismo podrobnije izložili važeće odredbe Katoličke crkve glede sudjelovanja katolika u bogoslužju pripadnika različitih kršćanskih zajednica, odnosno, pripuštanja katoličkom bogoslužju članova drugih kršćanskih zajednica.

1. Povijest

U pitanjima priznavanja crkvenosti i valjanosti bogoslužja pripadnika odijeljenih Crkava u katoličkom nauku i praksi, u povijesti nije bilo ujednačena stajališta. Tako, primjerice još godine 254. bila je velika nesuglasica između Pape Stjepana I. i Ciprijana Kartaškoga. Ciprijan izvješćuje papu da je na sinodi u Kartagi odlučeno da treba ponovno krstiti one vjernike koji su prethodno već bili kršteni u heretičkoj Crkvi. Takvu su praksu u to vrijeme imale i istočne Crkve. Nasuprot tomu papa Stjepan I. tumači da heretike (vjernike krštene u odijeljenoj, heretičkoj Crkvi) ne treba ponovno krstiti, nego ih samo treba pomiriti s Crkvom obredom polaganja ruku. Taj je stav u Crkvi prevladao i nešto kasnije načelno je prihvaćen od svih istočnih Crkava.¹ U tom smislu na saboru u Firenci 1438. godine (Dekret za Armence) jasno je rečeno:

U slučaju pak potrebe krstiti može ne samo svećenik ili đakon, nego također i laik i žena, štoviše krstiti može i poganin i nevjernik, dok obdržava formu Crkve i kani raditi ono što radi Crkva.²

¹ Usp. M. RIGHETTI, *Storia liturgica 4*, Ancora – Milano, 1998., str. 115.-116.

² H. DENZINGER – P. HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o ćudoređu*, Đakovo, 2002., br. 1315.

Kada je, međutim, riječ o sudjelovanje u svetim stvarima s pripadnicima odijeljenih Crkava, prema tomu se pitanju u povijesti neujednačeno postavljalo.³ Sabori u Laodiceji i Kartagi u 4. st. zabranjivali su svaki bogoslužni kontakt s hereticima. S druge pak strane, zajedništvo između istočnih Crkava i Katoličke crkve izravno ili neizravno pretpostavljalo se sve do 13. st. Nakon toga razdoblja veze praktički ne postoje, a prema pitanju zajedništva u bogoslužju nije bilo ujednačena stava. Inocent IV. godine 1253. spominje kao poteškoću da su na otoku Milosu djeca katoličkih roditelja bila krštavana od pravoslavnih svećenika. Iz konteksta se vidi da je to samo disciplinsko pitanje. Ivan XXII. godine 1322. zabranjuje praksu zajedničkoga bogoslužja, kako se to prakticiralo u Grčkoj. Međutim već Klement VI. daje dopuštenje Armencima, koji su prešli na katoličanstvo, da mogu sudjelovati u bogoslužju s odijeljenom braćom da bi ih tako mogli pridobiti za katoličanstvo. Urban V. godine 1346. daje razmjerno široke ovlasti svećenicima da nekatolici sudjeluju u katoličkom bogoslužju, ali je restriktivan glede sudjelovanja katolika na nekatoličkom bogoslužju. Međutim, on ne dopušta zajedničko slavljenje otajstava katoličkih i nekatoličkih svećenika, a to se odnosi i na pokatoličene grčke svećenike. Kasnije su bosanski franjevci (1373.), budući da djeluju u nevjerničkoj zemlji, dobili dopuštenje da mogu komunicirati s raskolnicima u bogoslužju.

S pojavom reformacije katolički stav postaje sve više krut i sve se više udaljava od Istoka, zanemarujući onu terminologiju koja je bila prihvaćena na Firentinskom saboru. Tako Kongregacija za širenje vjere 1627. godine zabranjuje katoličkim misionarima da slave bogoslužje u pravoslavnim crkvama gdje oni obavljaju *profana et sacrilega exercita*. S druge strane 1629. godine Sveti oficij ipak dopušta da na grčkim otocima katolike mogu vjenčati i pravoslavni biskupi, koje se uzima kao *excommunicati tolerati*. Međutim, godine 1665. Sveti oficij određuje da je uvjet za odrješenje odijeljene braće izjava pravovjerja izrečena javno. Misionar u Egiptu, isusovac C. Sicard godine 1725. piše: »Ako su vrata neba doista uska, onda ih naša strogost ne bi smjela još više suziti.« Iako je ova izjava naišla na osudu Svetog oficija, ipak je on sam dopustio skupini koptskih svećenika, koji su u tajnosti prešli na katolicizam, da slave otajstva s nesjedinjenim svećenicima. Sve su ove dvojbe bile osobito izražene kod katoličkih misionara koji su željeli imati slobodniju komunikaciju s nekatolicima. U tom je smislu zabilježena jedna izjava Benedikta XIV. na sjednici Sv. oficija godine 1752.: »Ne može se i ne smije se tako lako i tako općenito proglasiti da je

³ Za ovaj povijesni pregled usp. V. BLAŽEVIĆ, *Komunikacija u svetim činima. Uzajamno sudjelovanje u svetim činima katolika i drugih kršćana (>communicatio in sacris<)*, Vijeće za liturgiju Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2001., str. 13.-22.; W. DE VRIES, *Communicatio in sacris*, u: *Concilium* (njemačko izdanje) 1(1965.), str. 273.-274; R. PERIĆ, *Ekumenske nade i tjeskobe*, Mostar, 1993., str. 121.-126.

kommunikacija s krivovjercima u bogoštovnim činima zabranjena s pravom u svim okolnostima.«⁴

Još u 20. st. odredbe su bile veoma restriktivne. Tako kodeks iz godine 1917.⁵ veli:

Kan 1258, § 1.: Vjernicima je zabranjeno djelatno prisustvovati ili sudioničtvoovati u nekatoličkom bogoslužju.

§ 2.: Trpjeti se može prisutnost nedjelatna ili čisto predmetna, zbog građanske službe ili počasti, iz važnoga razloga, što će utvrditi u slučaju dvojbe biskup, kod pogreba nekatolika, vjenčanja i sličnih svečanosti, pod uvjetom da nema pogibli otpada i sablazni.⁶

Nazočnost je, dakle, trebala biti posve pasivna, bez ikakvih bogoštovnih znakova (križanje, naklon). Nadalje, kanon 731 zabranjuje da »krivovjerci i raskolnici« primaju katoličku euharistiju ukoliko prethodno ne odbace zablude i ne pristupe Katoličkoj crkvi.

Ublažavanje je nastupilo 27. ožujka 1957. godine. Tada je Kongregacija Svetoga oficija dala dopuštenje nuncijima i apostolskim delegatima da nekatoličkoj kršćenoj djeci, koja pohađaju katoličke škole i koja su *bona fide*, mogu dati pričest.

Instrukcija o ekumenskom pokretu 1949. godine dopušta zajedničke molitve s nekatolicima, ali zabranjuje bilo kakvo *communicatio in sacris*. Zanimljivo je da godine 1957. Sveta Stolica daje na Bliskom istoku mogućnost da nekatolički studenti na katoličkim učilištima sudjeluju u sakramentima, ako izjave da su spremni priznati papin primat te da postoji razborita nada da će stupiti u Katoličku crkvu.

2. Drugi vatikanski sabor

Prije nego što načelno progovorimo o ovim pitanjima, razjasnit ćemo same termine: pod zajedničkim bogoštovljem pripadnika različitih (odijeljenih) kršćanskih zajednica Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu⁷ nabraja:

- *Sudjelovanje u duhovnim stvarima (communicatio in spiritualibus)*, tj. u nesakramentalnim slavljinama, što je širi pojam.

⁴ Navedeno prema: V. BLAŽEVIĆ, *Kommunikacija u svetim činima*, str. 22.

⁵ *Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, praefatione, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab eminentissimo Pietro card. Gasperi auctus*, Romae, Typis Polyglottis Vaticanis, 1917.

⁶ Kodeks kanonskoga prava uređen po odredbi Sv. Oca pape Pija X., proglašen po nalogu pape Benedikta XV. S predgovorom, izvorima i stvarnim kazalom stožernika Petra Gasparrija. Preveo Franjo Herman. Priredio i uvod napisao Matija Berljak, Glas Koncila, Zagreb, 2007.

⁷ Usp. *Direktorij*, 102.-160.

- *Zajedničenje u svetinjama (communicatio in sacris)*, tj. zajedništvo u svetim činima bogoslužja i u sakramentima, poglavito u euharistiji, što je uži pojam.⁸

Izraz *communio in sacris* jednostavno se prevodi sa *zajedništvo u svetinjama*. Međutim izraz *communicatio* izražava aktivno zajedništvo (komuniciranje) pa se različito prevodi: *zajedništvo vanje, zajedničarenje, zajedničenje, zajedničko slavljenje* ili jednostavno *komuniciranje*.

2.1. VALJANOST NEKATOLIČKOGA BOGOSLUŽJA

Nakon Sabora valjanost sakramenata podijeljenih u istočnim Crkvama uopće se ne dovodi u pitanja:

Valjanost krsta, kako se podjeljuje u različitim istočnim Crkvama, nije uopće predmet sumnje. (...) U tim Crkvama sakrament potvrde (krizme) svećenik zakonito podjeljuje zajedno s krštenjem.⁹

Međutim, isti dokument ostavlja mogućnost da u nekim kršćanskim zajednicama krštenje ne bi bilo valjano podijeljeno.¹⁰

Kada je u pitanju euharistija i bitna pitanja vjere, Direktorij, navodeći Dekret o ekumenizmu UR 14 i 15,¹¹ jasno govori:

Između Katoličke crkve i istočnih Crkava, koje nisu s njom u punom zajedništvu, ipak postoji tijesno zajedništvo na području vjere. Štoviše »slavljenjem Gospodinove euharistije u tim pojedinačnim Crkvama gradi se i

⁸ Usp. N. IKIĆ, Sakramenti in genere, *communicatio in sacris* i sakramentali u katoličkom i pravoslavnom nauku i praksi, u: *Bogoslovska smotra* 80 (2010) 4, str. 1163.-1189., ovdje str. 1177.

⁹ PAPINSKO VIJEĆE ZA PROMICANJE JEDINSTVA KRŠĆANA, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, Zagreb, 1994. (dalje *Direktorij*), 99a. Ovo je, inače, doručeno izdanje direktorija koji se u nas pojavio u dva dijela: *TAJNIŠTVO ZA JEDINSTVO KRŠĆANA, Ekumenski direktorij. Smjernice za provođenje koncilskih zaključaka o ekumenizmu I*, HKD sv. Ćirila i Metoda – Dokumenti 3, KS, Zagreb, 1967. *SEKRETARIJAT ZA SJEDINJENJE KRŠĆANA, Ekumenski direktorij II. Smjernice za provođenje koncilskih zaključaka o ekumenizmu*, Dokumenti 31, KS, Zagreb, 1970.

¹⁰ Usp. *Direktorij*, 99b-99e

¹¹ Drugi vatikanski sabor u dva dokumenta govori o *communicatio in sacris* (Dekret o istočnim Crkvama (*Orientalium Ecclesiarum*: OE 26-29) i u Dekretu o ekumenizmu (*Unitatis redintegratio* – UR 8 i 15). Saborske dokumente navodimo prema: *Drugi vatikanski koncil. Dokumenti. VII. izdanje popravljeno i dopunjeno*, KS, Zagreb, 2008. Za pregled dokumenata o ovoj temi usp. N. IKIĆ, *Ekumenske studije i dokumenti. Izbor ekumenskih dokumenata Katoličke i Pravoslavne crkve s popratnim komentarima*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2003.

raste Crkva Božja« i te Crkve, makar rastavljene, imaju prave sakramente, a poglavito, i to snagom apostolskoga nasljeđa, svećeništvo i euharistiju.¹²

U Dekretu o ekumenizmu, UR 15, jasno se priznaje valjanost euharistije koja se slavi u istočnim Crkvama. U istom se broju priznaju svi istočni sakramenti te se izražava duboko poštovanje prema načinu na kojem istočnjaci u bogoslužju slave Blaženu Djevicu Mariju, te se izražava divljenje prema duhovnoj predaji Istoka, osobito prema monaštvu. Zato su katolici pozvani to bogatstvo proučavati i cijeniti, što je preduvjet susreta i razumijevanja.

Glede euharistije bitno je drugačiji stav Katoličke crkve prema kršćanskim zajednicama nastalim iz reformacije. Te zajednice »nisu očuvale izvornu i cjelovitu bit euharistijskoga otajstva, navlastito zbog nedostatka sakramenta reda, one ipak – dok slave spomen smrti i uskrsnuća Gospodnjega na Svetoj večeri – priznaju da se u zajedništvu s Kristom nazočuje život i iščekuje njegov slavni dolazak« (UR 22).

2.2. COMMUNICATIO IN SACRIS NA DRUGOM VATIKANSKOM SABORU

U Dekretu o ekumenizmu (UR 8) govori se u važnosti i potrebi molitava za jedinstvo kršćana, a to onda znači da te molitve mogu biti i ekumenske, tj. u zajedništvu s članovima odijeljenih Crkva. Ističe se zatim *duhovni ekumenizam* koji podrazumijeva obraćenje srca, provođenje sveta života te molitvu za sjedinjenje.¹³ Međutim, jasno se kaže da ne može postojati zajedništvo u svetim (sakramentalnim) činima s odijeljenim Crkvama jer bi to podrazumijevalo jedinstvo kojega nema.

Podrobnije o tim pitanjima progovara Dekret o istočnim katoličkim Crkvama. Odmah na početku Sabor u OE 26 određuje koje su granice *communicatio in sacris*:

Zajedničko sudjelovanje u svetinjama, koje povrjeđuje jedinstvo Crkve ili uključuje formalan pristanak uz zabludu ili pogibelj zastranjivanja u vjeri te pogibelj sablazni i vjerske ravnodušnosti, zabranjeno je božanskim zakonom.

To je važno načelo: *formalni* heretik ili raskolnik u stanju je grijeha i zato ne može primiti sakramente. Međutim, redovito je puno više onih *materijalnih* heretika

¹² *Direktorij*, 122. Glede euharistije navode se tek neke razlike koje ne zadiru u njezinu bit. Prvo, za katolike su u euharistijskom slavlju bitne riječi posvete, a u pravoslavaca epikleza, u Katoličkoj crkvi materija je beskvasni kruh, a u Pravoslavnoj kvasni, u Katoličkoj crkvi pričest se podjeljuje ponajčešće pod jednom prilikom, a u Pravoslavnoj pod obje. Međutim, to očito nije bitno, jer u svemu tomu katolički vjernici istočnoga obreda slijede istočnu praksu. Usp. J. KOLARIĆ, Euharistija u ekumenskim tekstovima, u: *Bogoslovska smotra* 51 (1981) 2-3, str. 373.-383., ovdje 374.

¹³ Usp. R. PERIĆ, *Dekret o ekumenizmu. Komentari Drugog vatikanskog sabora 5*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 1987., str. 84.-91., 127.-136.

ili raskolnika koji su tako odgojeni i uvjereni da postupaju ispravno. Dokument u istom broju dalje govori kako je praksa pokazala da se često ima slučajeva gdje zajedničko sudjelovanje u svetinjama (*communicatio in sacris*) nipošto ne vrijeđa jedinstvo Crkve ili njezin nauk. Zato OE 27 kaže:

Na temelju spomenutih načela mogu se istočnim kršćanima, koji se u do-broj vjeri nalaze odijeljeni od Katoličke crkve, podijeliti sakramenti pomirenja, euharistije i bolesničkog pomazanja ako sami od sebe to zatraže i ako su pravo raspoloženi; štoviše, i katolicima je dopušteno zatražiti iste sakramente od onih nekatoličkih služitelja u čijoj Crkvi postoje valjani sakramenti, kad god to savjetuje potreba ili prava duhovna korist, a pristup je katoličkom svećeniku fizički ili moralno postao nemoguć.

U bilješci ovoga broja podrobnije se donose uvjeti za ovu praksu: 1) valjanost sakramenta; 2) dobra vjera i raspoloženje; 3) nužnost za vječno spasenje; 4) odsutnost vlastitoga svećenika; 5) isključenost opasnosti koje valja izbjegavati i [isključenost] formalnoga prijanjanja uz zabludu.

OE 28 govori o zajedništvu u nesakramentalnim bogoslužjima:

Isto se tako na temelju tih načela i iz opravdanih razloga dopušta zajedničko sudjelovanje u svetim činima, stvarima i mjestima između katolika i odijeljene istočne braće.

Ovdje se radi o nesakramentalnim slavljima (*communicatio in sacris extrasacramentalis*) kako se veli u bilješci samoga dokumenta, a to su:

- *Sveti čini.* To su liturgijske ceremonije, ali uvijek nesakramentalne. Npr. može se prisustvovati euharistiji, ali bez pričesti (osim u gore spomenutim slučajevima), može se u tim bogoslužjima pjevati, čitati, biti kum ili svjedok ...
- *Svete stvari.* Katolici mogu posuditi ili ustupiti pravoslavcima liturgijske predmete, ruho, blagoslovljene stvari, blagoslovljeno ulje ...
- *Mjesta.* Katolici mogu ustupiti svoju crkvu za pravoslavno bogoslužje, svoje groblje za pokop pravoslavnih vjernika i obratno.

U ovim je slučajevima lakše postići onaj *opravdani razlog*.

Konačno se OE 29 određuje:

Taj se blaži način zajedničkog sudjelovanja u svetinjama s braćom odijeljenih istočnih Crkava povjerava budnosti i ravnaju mjesnih hijerarha da oni – pošto su se međusobno posavjetovali i ako ustreba također saslušali hijerarhe odijeljenih Crkava – prikladnim i učinkovitim odredbama i smjernicama ravnaju međusobnim ophođenjem kršćana.

3. Važeće odredbe o *communicatio in spiritualibus* i *communicatio in sacris*

3.1. NAČELNO

Katekizam Katoličke crkve¹⁴ jasno ističe da je Crkva jedna, sveta, katolička i apostolska (br. 811). Nažalost, tijekom povijesti Crkvu su pogodili razdori u kojima su se neki odijelili od punog zajedništva Katoličke crkve (br. 817). Međutim, oni koji se danas rađaju u tim odijeljenim zajednicama ipak su pritjelovljeni Kristu i »s pravom se rese kršćanskim imenom« (br. 818).¹⁵ KKC naglašava kako je Kristova želja da dođe ponovno do jedinstva svih kršćana (br. 820). Za to je potrebno obnavljanje, obraćenje srca, zajednička molitva, međusobno poznavanje, ekumenski odgoj, dijalog i međukršćanska suradnja (br. 821).

Direktorij navodi opća načela za sudjelovanje u duhovnim djelatnostima i dobrima:

- Unatoč razlikama, ipak su kršćanima različitih Crkava i kršćanskih zajednica zajednički mnogi elementi.
- Katoličkoj je crkvi dano sve blago objavljene istine i sva sredstva milosti. Međutim, ti elementi i darovi mogu postojati i u drugim Crkvama.
- Sudioništvo u duhovnim djelatnostima treba sadržavati dvostruku djelatnost: s jedne strane pravo zajedništvo u životu Duha, što već postoji među kršćanima, a što se izražava u molitvi i liturgijskom bogoštovlju. S druge je pak strane činjenica nepotpuna obilježja takvog zajedništva zbog različite vjere i shvaćanja koji su nespojivi s punim sudioništvom.
- Upravo zbog te složenosti treba ustanoviti jasna pravila duhovnoga sudioništva.
- Budući da euharistijsko slavlje predstavlja potpuno očitovanje punoga zajedništva vjere, bogoštovlja i zajedničkoga života Katoličke crkve, svećenicima nije dopušteno koncelebrirati euharistiju sa službenicima drugih Crkava.¹⁶

Direktorij nadalje govori o potrebi »uzajamnosti« u duhovnim djelatnostima. Zato je potrebno savjetovanje između nadležnih vlasti Katoličke crkve i drugih kršćanskih zajednica. To će biti veoma korisno za uzajamno upoznavanje što vodi uzajamnom poštovanju prema različitim liturgijskim predajama. *Direktorij* u više brojeva govori o zajedničkim molitvama.¹⁷

¹⁴ *Katekizam Katoličke crkve*, Hrvatska biskupska konferencija – Libreria editrice Vaticana, Zagreb, 1994. (dalje KKC)

¹⁵ Usp. UR 3; *Direktorij* 104a

¹⁶ Usp. *Direktorij*, 104.

¹⁷ Usp. *Direktorij*, 105.-115.

Na temelju ovoga obično razlikujemo više stupnjeva bogoštovnoga zajedništva:

- *Intercelebracija*: slavljenje nekog liturgijskog čina, ne isključujući euharistiju, koji bi zajedno slavili dvojica ili više svećenika pripadnika Crkava koje nisu u punom zajedništvu. Sakramentalna intercelebracija nije dopuštena u Katoličkoj crkvi. Naime, intercelebracija ne može biti put k jedinstvu, nego bi jedinstvo trebalo kao posljedicu imati intercelebraciju.
- *Interkomunija*: kultno zajedništvo pri čemu jedna Crkva pripušta pripadnike druge (nesjedinjene) Crkve (kao vjernike) na svoje čine, uključujući i euharistiju. U određenim uvjetima to je dopušteno (u smislu spomenutih odredaba iz OE 27).
- *Otvoreno zajedništvo (communio aperta)* – radi se o euharistijskom slavlju gdje je u posebnim prilikama (npr. ekumenski susret) dopušteno članovima druge Crkve pristupiti euharistiji (ali to ne obvezuje na uzajamnost).¹⁸

3. 2. ZAJEDNIŠTVO U SAKRAMENTIMA EUHARISTIJE, POKORE I BOLESNIČKOGA POMAZANJA, TJ. COMMUNICATIO IN SACRIS.

Glede tzv. *intercelebracije*, važeći je Zakonik jasan:¹⁹

Kan. 908: Katoličkim je svećenicima zabranjeno koncelebrirati euharistiju zajedno sa svećenicima ili služiteljima Crkava ili crkvenih zajednica koje nisu u potpunom zajedništvu s Katoličkom crkvom.

Važeći Zakonik daje jasne odredbe u kanonu 844:

§ 1. Katolički služitelji dopušteno podjeljuju sakramente samo katoličkim vjernicima, koji ih isto tako dopušteno primaju samo od katoličkih služitelja, poštujući propise §§ 2., 3. i 4. ovoga kanona i kanona 861, § 2.²⁰

Dakle, načelno nema miješanja službenika i vjernika.²¹ Vjernik ne može po svojem nahođenju birati između katoličkoga i nekatoličkoga služitelja. Zato se sljedeći paragrafi istoga kanona odnose samo na izvanredne slučajeve.

¹⁸ Usp. T. VUKŠIĆ, *Mi i oni. Siguran identitet pretpostavka susretanja*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2000. str. 314.

¹⁹ Zakonik navodimo prema: *Zakonik kanonskoga prava proglašen vlašću pape Ivana Pavla II. S Izvorišta*, Glas Koncila, Zagreb, 1996.

²⁰ U ovom se paragrafu govori o krštenju u slučaju životne opasnosti, kad krstitelj može biti svaki čovjek koji ima potrebnu nakanu.

²¹ Slično govori i KKC 1398: euharistija označuje jedinstvo kojega, nažalost, u Crkvi nema pa zato, načelno, nema ni zajedničkoga slavljenja euharistije.

§ 2. Kad god to zahtijeva potreba ili savjetuje istinska duhovna korist i samo ako se izbjegne pogibelj zablude ili ravnodušnosti, vjernicima kojima fizički ili moralno nije moguće doći do katoličkoga služitelja dopušteno je primiti sakramente pokore, euharistije i bolesničkoga pomazanja od nekatoličkih služitelja u čijoj Crkvi postoje valjani spomenuti sakramenti.²²

Ako se katolik u spomenutim okolnostima želi pričestiti na euharistijskom slavlju u istočnim (nesjedinjenim) Crkvama, treba slijediti običaje i stegu tih Crkava (npr. glede euharistijskoga posta), da ne bi izazvali sablazan.²³

Naglasak je ovdje na izvanrednim prilikama.

§ 3. Katolički služitelji dopušteno podjeljuju sakramente pokore, euharistije i bolesničkog pomazanja članovima istočnih Crkava koje nisu u potpunom zajedništvu s Katoličkom crkvom, ako to dotični po svojoj volji mole i ako su pravo raspoloženi; to vrijedi i za članove drugih Crkava koje su po sudu Apostolske Stolice, što se tiče sakramenata, u istom položaju kao i spomenute istočne Crkve.²⁴

Katoličkim vjernicima dopušteno je za vrijeme sakramentalnoga bogoslužja u istočnim Crkvama, ako su pozvani, navijestiti čitanja i obratno.²⁵

Ovdje se traži slobodni zahtjev nekatoličkog vjernika i to onih zajednica koji imaju nauk i praksu o sakramentima kao i istočne Crkve (to su još samo starokatolici). KKC 1400 ističe kako zajednice potekle iz reformacije »nisu ušćuvale izvornu i cjelovitu suštinu euharistijskoga otajstva« (UR 22), pa s njima nije moguće euharistijsko zajedništvo. Zakonik nadalje veli:

§ 4. Ako je smrtna pogibelj ili ako, prema sudu dijecezanskoga biskupa ili biskupske konferencije, to zahtijeva druga velika potreba, katolički služitelji dopušteno podjeljuju spomenute sakramente i drugim kršćanima koji nisu u potpunom zajedništvu s Katoličkom crkvom i koji ne mogu doći do služitelja svoje zajednice, a po svojoj volji to mole, samo ako s obzirom na te sakramente očituju katoličku vjeru i ako su pravo raspoloženi.

§ 5. Neka dijecezanski biskup ili biskupska konferencija ne donose opće odredbe za slučajeve o kojima se govori u §§ 2, 3. i 4, osim pošto se pos-

²² Vrlo slično govori *Direktorij* 123 i KKC 1401.

²³ Usp. *Direktorij*, 124.

²⁴ KKC 1399 citira ovaj paragraf. *Direktorij* 125 ovdje naglašava da je potrebno izbjegavati pa i prividni prozelitizam.

²⁵ Usp. *Direktorij*, 126.

vjetuju s mjerodavnom barem mjesnom vlašću dotične nekatoličke Crkve ili zajednice.

I ovdje se naglašava da zajedništvo u bogoštovlju nije sredstvo za postizanje jedinstva, nego način da se – poštujući različitosti – djeluje za dobro pojedinih vjernika u sasvim specifičnim slučajevima.

Katolička crkva, dakle, u određenim okolnostima pripušta euharistijskom zajedništvu, bolesničkom pomazanju i sakramentu pokore vjernike drugih kršćanskih Crkava, ako imaju istovjetnu vjeru o tim sakramentima kao katolici, ako ne mogu doći do svojega službenika, te ako su pravo raspoloženi.²⁶ Međutim, ako se katolik nađe u takvim okolnostima, može te sakramente, naravno, tražiti samo od onih službenika pojedine Crkve, čiji su sakramenti valjani, odnosno od služitelja koji je valjano zaređen.²⁷ To su praktično svećenici samo istočnih Crkava i Starokatoličke crkve, a isključeni su pastori Crkava nastalih iz reformacije.

3. 3. UDIONIŠTVO U DRUGIM DOBRIMA ZA DUHOVNI ŽIVOT I DJELOVANJE

Dijecezanski biskup može dopustiti da vjernici i vjerski službenici, koji nemaju drugi liturgijski prostor za svoje bogoslužje, upotrebljavaju katoličku crkvu, ili katoličke bogoslužne predmete, odnosno da mogu vršiti obrede sprovoda na katoličkom groblju, a to se u određenim okolnostima može dopustiti i na dulje vrijeme, odnosno, moguće je izgraditi i preurediti crkveni prostor koji bi načelno bio zajednički, pri čemu treba posvetiti posebnu brigu čuvanju Presvetoga Sakramenta.²⁸ U katoličkim školama i bolnicama valja osigurati vjerskim službenicima drugih Crkava da mogu za svoje vjernike slaviti bogoslužje.²⁹

3. 4. SLAVLJENJA MJEŠOVITIH ŽENIDBI

Katekizam Katoličke crkve u br. 1634 jasno veli da, po sebi, različitost vjere supružnika ne predstavlja nesavladivu zaprjeku za ženidbu.³⁰ Međutim, takva ženidba nosi i svoje rizike: vjerska razmimoilaženja i podjele mogu se preseliti i u vlastiti dom ili, s druge strane, dovesti do vjerske ravnodušnosti.³¹

²⁶ Usp. *Direktorij*, 130.-131.

²⁷ Usp. *Direktorij*, 132.

²⁸ Usp. *Direktorij*, 137.-140.

²⁹ Usp. *Direktorij*, 141.-142.

³⁰ Usp. T. VUKŠIĆ, *Mi i oni. Siguran identitet pretpostavka susretanja*, str. 239.-241. Za pitanje mješovitih ženidbi usp. također. N. ŠKALABRIN, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, Đakovo, 1995., str. 267.-280.

³¹ Usp. *Direktorij*, 144.

Važeći Zakonik određuje da se za sklapanje mješovitih ženidbi traži izričito dopuštenje mjerodavne crkvene vlasti.³²

U kanonu 1127, § 2. govori se da ordinarij može dati oprost od kanonskoga oblika, tj. dopuštenje da se vjenčanje katoličke i nekatoličke stranke slavi prema nekomu drugom obredu.³³ Međutim, u § 3. naglašava:

Zabranjuje se, prije ili poslije kanonskog sklapanja ženidbe..., drugo vjersko sklapanje iste ženidbe radi davanja ili obnavljanja ženidbene privilegije; isto tako neka ne bude vjerskog sklapanja u kojemu bi katolički i nekatolički služitelj istodobno, obavljajući svaki svoj obred, tražili privolu stranaka.³⁴

Međutim, uz dopuštenje mjesnog ordinarija dopušteno je da katolički službenik (svećenik ili đakon) u nekatoličkom obredu sklapanja ženidbe izrekne molitve, homiliju, navijesti evanđelje ili obratno,³⁵ što je čest slučaj na njemačkom govornom području (tzv. *ökumenische Trauung*). Po sebi se slavljenje mješovitih ženidbi obavlja izvan euharistijskoga slavlja. Uz biskupovo dopuštenje moguće je vjenčanje slaviti pod misom, a glede pričesti nekatoličke strane, valja uzeti u obzir uobičajene uvjete. Kasnije, kao supružnici, oni jednostavno ne mogu na jednak način pristupiti euharistiji, osim pod već spomenutim uvjetima. To vrijedi kako za sudjelovanje nekatolika u katoličkoj euharistiji, tako za sudjelovanje katolika u nekatoličkoj euharistiji.³⁶

3. 5. SUDIONIŠTVO U NESAKRAMENTALNIM SLAVLJIMA

Direktorij u br. 116-121 govori o sudioništvu u nesakramentalnim slavljinama koja se čine prema službenim liturgijskim knjigama i obredima. Ukoliko su pozvani na bogoslužje u drugu kršćansku zajednicu, katolicima se savjetuje da sudjeluju u

³² Tako Kanon 1124. To isto ponavlja i KKC 1635. Kada se radi o mješovitoj ženidbi, koja se ima slaviti u Katoličkoj crkvi, uvjet za biskupovo dopuštenje jest da katolička strana dađe pisanu izjavu da nema namjere otpasti od Katoličke vjere, te da će učiniti sve što je u njezinoj moći da djeca rođena iz te ženidbe budu krštena i odgojena u Katoličkoj crkvi. Pritom nekatolička strana ne daje nikakva obećanja o krštenju i odgoju djece. Međutim, poteškoća nastaje u sklapanju mješovite ženidbe u Pravoslavnoj crkvi. U tom, naime, slučaju katolička strana pred dvojicom svjedoka daje pisanu izjavu u kojoj se, između ostaloga veli da će djecu rođenu u toj ženidbi krstiti i odgajati u Pravoslavnoj vjeri. Usp. B. CISARŽ, *Crkveno pravo, II. Bračno pravo i crkvenosudski postupak Srpske pravoslavne crkve*, Sveti arhijerejski sinod SPC, Beograd, 1973., str. 90.-91. Usp. također: T. VUKŠIĆ, *Mješovite ženidbe u katoličanstvu, pravoslavlju i islamu (II.) Pravno i pastoralno pitanje u međuvjerskim odnosima*, u: *Crkva u svijetu* 42 (2007) 2, str. 227.-243., ovdje: 229.

³³ Usp. također *Direktorij*, 154.

³⁴ Usp. također *Direktorij*, 156.

³⁵ Usp. *Direktorij*, 157.-158.

³⁶ Usp. *Direktorij*, 159.-160.

psalmima, himnima, odgovorima i gestama, a mogu čitati čitanja i propovijedati (u skladu sa svojom službom!).³⁷ U takvim slučajevima zaređeni službenici mogu sudjelovati u skladu sa svojom službom (tj. redom) i u liturgijskoj odjeći, s tim da paze na osjetljivost pripadnika drugih Crkava. I ovdje se podrazumijeva reciprocitet.³⁸ Uz dopuštenje ordinarija obred katoličkoga sprovoda može se dopustiti članovima drugih Crkava, ako je njihov službenik spriječen te ako se to ne protivi općem pravu.³⁹ Blagoslovi koji se podjeljuju katolicima mogu se podijeliti i nekatolicima. Isto se tako mogu uputiti i javne molitve, ali se u euharistijskoj molitvi mogu spomenuti imena samo onih osoba koje su u punom zajedništvu s Katoličkom crkvom.⁴⁰

3. 6. KUMOVANJE

Ostaje pitanje kanona 874 § 2. gdje se govori o kumovanju:

Neka se (preuzimanje službe kuma) krštenoj osobi, koja pripada nekatoličkoj crkvenoj zajednici ne dopusti, osim zajedno s katoličkim kumom, i to samo kao svjedok krštenja.

Ekumenski direktorij u br. 98b određuje da pripadnik neke druge kršćanske zajednice može biti na krštenju svjedok zajedno s katoličkim kumom, dok pripadnik

³⁷ *Direktorij*, 118.

³⁸ *Direktorij*, 119.

³⁹ *Direktorij*, 120. Spomenimo i sljedeće. Dana 23. rujna 1992. godine sastali su se u Ženevi predstavnici Hrvatske biskupske konferencije, koju je predvodio kardinal Kuharić, i Srpske pravoslavne crkve, koju je predvodio patrijarh Pavle, koji su tom prigodom dali zajedničku izjavu o potrebi trenutnoga obustavljanja svih ratnih aktivnosti te povratka izbjeglica. Usp. Glas Koncila 31 (1992.) 60, str. 1., 3.-4., od 4. listopada 1992. Na tom sastanku donesena je i *Izjava Srpske pravoslavne crkve o odnosu s Katoličkom crkvom* (nije objavljena u Glasu Koncila). Tu je izjavu Biskupski ordinarijat u Đakovu prosljedio svim župnicima svoje Biskupije. U toj izjavi stoji kako slijedi: Glede zahtjeva pravoslavnih vjernika da njihova djeca pohađaju rimokatolički vjeronauk (u parohijama gdje nema pravoslavnih svećenika) te glede zahtjeva da katolički svećenici obavljaju ukope pravoslavnih vjernika (gdje nema pravoslavnih svećenika) Srpska pravoslavna crkva dala je izjavu da se takvi zahtjevi ne prihvaćaju, nego treba vjernike upućivati na pravoslavne svećenike. Takvi se zahtjevi i takve usluge smatraju prisilom tadašnjih političkih prilika te prozelitizmom (željom i nastojanjem) Katoličke crkve da »prekrštava« ili u Katoličku crkvu uvodi vjernike pravoslavne vjere. Uzimajući u obzir takvu izjavu Pravoslavne crkve, biskupski ordinarijat u Đakovu upućuje svećenike na sljedeći način: ako neki pravoslavni vjernik želi da se njegovo dijete upiše na katolički (školski) vjeronauk ili da se njihov pokojnik sahrani po katoličkom obredu, svećenik ga treba uputiti na pravoslavnog svećenika i dati mu na znanje gore spomenutu izjavu. Ukoliko pravoslavni vjernik unatoč tomu bude inzistirao glede katoličkoga vjeronauka ili katoličkoga sprovoda, onda treba potpisati da mu je poznata izjava Pravoslavne crkve, te da to čini slobodno bez ikakve prisile.

⁴⁰ Usp. *Direktorij*, 121.

jedne od istočnih Crkava može biti kum zajedno s katoličkim kumom, s tim da se predviđa i reciprocitet.

Zaključak

Razdijeljenost Kristove Crkve zacijelo je jedno od najboljih nasljeđa prijašnjih vremena. Stoga su sve kršćanske zajednice načelno spremne poraditi na jedinstvu Crkve. Osim susreta i teoloških rasprava važno je i pitanje zajedničkog bogoslužja pripadnika različitih Crkava, u čemu je vidljiv znatan napredak od polovice prošloga stoljeća. Katolička crkva danas s poštovanjem gleda na druge Crkve, a saborski dokumentni izražavaju osobito poštovanje na svekoliku duhovnu i liturgijsku tradiciju kršćanskoga Istoka. Međutim, potpuno liturgijsko zajedništvo nije put do jedinstva, nego njegov vrhunac. Zato su potrebna jasna pravila glede zajedničkoga bogoslužja pripadnika nesjedinjenih Crkava.

Katolička crkva priznaje valjanost svih sakramenata istočnih Crkava te (uz neke ograde) valjanost krštenja u zajednicama nastalim iz reformacije.

Vjernicima se načelno ne ostavlja na izbor da sudjeluju na katoličkom ili nekato- ličkom bogoslužju. Međutim, ima prigoda kada se takva bogoslužja preporučuju. Kada je u pitanju zajedništvo u bogoslužju, razlikuje se *communicatio in spiritualibus* gdje se radi o nesakramentalnim slavljinama u kojima postoji razmjerno velika sloboda. Npr. katolički vjernik ili službenik može u drugoj nesjedinjenoj Crkvi u bogoslužju čitati čitanja, govoriti molitve. Kada je u pitanju *communicatio in sacris* (zajedničarenje u svetim stvarima), tj. sakramentima, pravila su puno određenija. *Intercelebracija*, tj. bogoslužje u kojem bi zajedno slavili katolički svećenik i pripadnik neke odijeljene Crkve, nije dopuštena. Međutim, u izuzetnim prilikama kada se ne može doći do katoličkog službenika, vjernik može primiti sakramente euharistije, pomirenja i bolesničkog pomazanja, te uz dopuštenje mjesnog ordinarija može sklopiti ženidbu u drugoj nesjedinjenoj Crkvi, kao i obratno. Možemo zaključiti da je zajedništvo u duhovnim stvarima i u svetim činima izraz potrebe sadašnjega trenutka ali i poštovanja i kršćanske ljubavi, što je preduvjet jedinstva prema kojem svi težimo.

COMMUNICATIO IN SACRIS

Zvonko Pažin*

Summary

The article discusses communicatio in sacris, that is, a joint celebration of Christian mysteries by members of Churches that are not in communion. The first part gives a short historical overview of the issue. Throughout the history, different Christian communities accused one another of heresy and betraying the Gospel. However, with the Second Vatican Council, the Catholic Church explicitly recognizes the validity of the liturgy of the Eastern Churches, and expresses its appreciation for the spiritual heritage of those churches. Similarly, it also recognizes the validity of baptism in communities that grew out of the Reformation. When it comes to communicatio in spiritualibus, i.e. the non-sacramental worship of other Christian communities, there is a great possibility for participation of Catholic believers and ministers. However, communicatio in sacris, i.e. a joint celebration of Christian mysteries, especially the Eucharist, has very clear rules. Intercel- ebration, i.e. a joint celebration of the sacraments (especially the Eucharist) of a Catholic priest and a priest from a Church that is not in communion is not allowed. However, in special circumstances Catholics are allowed to receive the sacraments of the Eucharist, the Reconciliation and the Anointing of the Sick, when they are unable to get to their own church minister. In addition, with the permission of the Ordinary, Catholics can validly enter into the sacrament of marriage in a Church that is not in communion. In all these cases, reciprocity is assumed, i.e. that in the same circumstances a believer from a Church not in communion participates in the liturgy of the Catholic Church. In any case, while preserving the truth and personal regulations, the sharing in spiritual things and sacraments is the expression of the need of the present moment, and also of respect and Christian love, which are the requirements for the unity to which we aspire.

Keywords: *communicatio in spiritualibus (sharing in spiritual activity and resources), communicatio in sacris (sharing in the sacraments), intercelebration, ecumenism, ecumenical liturgy, Decree on Ecumenism (UR), Decree on the Catholic Churches of the Eastern Rite (OE).*

* Izv. prof. dr. sc. Zvonko Pažin, Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, P. Preradovića 17, p.p. 54, 31400 Đakovo, Croatia, zvonko.pazin@os.t-com.hr